

Urška Mirt

ŽENSKO DUHOVNIŠTVO V ANGLIKANSKI SKUPNOSTI

Izkušnje in perspektive¹

Anglikanski pogled

Leta 2004 je nastal pomemben dokument (*Rochester Report*) na temo ženskega episkopata; objavil ga je škofovski zbor v Angleški cerkvi. Predstavljeni so tudi argumenti tako nasprotnikov kot podpornikov. Glavne točke so v tabeli 1 na sosednji strani.

Ženskam najprej dajo priložnost reformirane Cerkve

Prve cerkve, ki so ženskam priznale pravico do opravljanja duhovniške službe, so bile večinoma tiste, ki so odpravile zakramentalno naravo službenega duhovništva in tri stopnje svetega reda: škof, duhovnik in diakon. To so bile po večini protestantske cerkve, nasploh pa tudi tiste, ki niso imele centralizirano urejene hierarhije skupnosti.

Teme ženske ordinacije so se začeli lotevati šele v 19. stoletju. Najprej so se začeli oglašati tisti, ki so se borili za volilno pravico žensk, kasneje pa postanejo močna tudi liberalna in radikalna gibanja v teologiji in bibličnih študijah. Svoje je pripomogel tudi ekumenizem. Kljub temu pa sprejetje žensk med klerike ni postalo običajno še nekaj nadaljnjih desetletij, saj se je večina skupnosti, ki

1 Iz univerzitetne diplomske naloge s tem naslovom, izdelane na dvodisciplinarnem študijskem programu sociologije kulture in teologije (Filozofska fakulteta in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani) leta 2010 pod mentorstvom doc. dr. Bogdana Dolenca in red. prof. dr. Marka Kerševana. Izbor delov in okrajšave, označene z [...], je naredilo uredništvo; izpuščen je uvodni del.

Tabela 1: *Argumenti za in proti ženskemu duhovništvu v Angleški cerkvi ob vprašanju žensk v škofovski službi.*²

	Nasprotniki	Zagovorniki
Sveto pismo	<p>Dokazi, ki govorijo proti ženskemu duhovništvu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 Kor 11,2–12 (pokrivanje glave); • 1 Kor 14,34–38 (»naj žene na shodih molčijo«); • 1 Tim 2,9–15 (»ne dovolim pa, da bi ženska poučevala«). 	<p>Enakopravnost: Gal 3,28 (»[...] ni ne moškega ne ženske; kajti vsi ste eden v Kristusu Jezusu«); žensko delovanje v prvi skupnosti: Rim 16,1–16 (osebni pozdravi diakonisi Fojbi: »[...] sprejmite jo [...] kakor se spodobi svetim«); Flp 4,2–3 (Evodija in Sintiha [...] sta se z menoj trudili za evangelij /.../«).</p>
Tradicija	<ul style="list-style-type: none"> • Spoštovati je potrebno tradicijo (ohraniti isti vzorec) in verovati, da skupnost vseskozi vodi Sveti Duh; • škofinje niso evolucija, ampak revolucija. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicija je trdno vezana na patriarhalni značaj družbe; • tradicija je prvenstveno katoliška (gr. <i>katholikos</i> – univerzalno); • zgodnjekrščanska tradicija kaže na prisotnost žensk v služenju.
Razlogi za skupnost	<p>Ohranitev integritete Angleške cerkve; ekumenske vezi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • moški in ženska sta enakopravna v skupnosti, vendar imata drugačne vloge. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ženske so v skupnosti bile sprejete kot duhovnice; • škofovstvo je logičen korak naprej; • jasen pokazatelj svetu je glavno Božje sporočilo o enakosti med spoloma.

2 Povzeto po: *Women bishops in the Church of England?* London: Church House publishing (2004), 228–235.

so priznavale ženskam tudi vodstveno vlogo, nagibala k temu, da bi s tem nekako osramotili tradicijo biblične interpretacije; ta je žensko cerkveno vodenje naredila za nemogočo.

Obred za diakonise se je zopet (po zgodnjekrščanski praksi) uveljavil najprej v Kaiserswerthu v Nemčiji leta 1836 in se kmalu od tu razširil tudi v druge države. Prva ženska, ki so ji dodelili službo duhovnice, je bila Antonietta Brown (kasneje gospa Blackwell), ki je delovala v Prvi kongregacijski Cerkvi (Wayne Country, NY), in sicer že leta 1853. A. Brown je diplomirala na univerzi v Oberlinu; ta je bila tudi prva univerza, ki je v program teologije sprejemala tudi ženske. Luther Lee, pridigar ob posvečenju Brownove, je poudaril, da je pridigarska služba (*preaching ministry*) isto kot preroška služba (*prophetic ministry*). Kristus je zaupal službo tudi ženskam, saj jim je enako kot moškim podelil moč prerokovanja. V preteklosti je bila napaka, da je Cerkev izključevala ženske iz duhovniške službe.

Brownova je služila kot pastorka le kratek čas v Kongregacijski cerkvi, a je ugotovila, da tu ne more oznanjati Kalvinovega nauka o predestinaciji. Kasneje se je vrnila k duhovništvu pri unitarijancih.

Druga ženska duhovnica je bila Olypia Brown pri univerzalistih (kasneje se je pridružila unitarijcem). Konec 19. stoletja so imeli duhovnice Kristusovi učenci; nekatere baptistične cerkve, Metodistična protestantska Cerkev, Cumberlandaska prezbiterijanska Cerkev in kongregacionalisti; slednji so imeli devet duhovnic že do leta 1893.

Glavne denominacije v ZDA so le počasi uvajale posvečevanje žensk (glede na prve začetke drugih). Nekateri teološki kolidži (visoke šole) so v osemdesetih letih 19. stoletja sicer sprejemali ženske, ampak njihovo število je ostalo nizko (okoli 5 odstotkov) do šestdesetih let 20. stoletja.

Odprle so se nove službe za neposvečene v cerkvi: diakonise, misijonarke in učiteljice krščanskega nauka (katehistinje). Ženske, ki so študirale teologijo, so se pripravljale ravno za te službe, ki jih opravljajo neposvečeni. Poleg kongregacionalistov so tudi unitarijanci, univerzalisti in protestantski metodisti konec 19. stoletja začeli posvečevati ženske v duhovnice. Prezbitarijanci, metodisti in luterani pa so odklanjali posvečevanje žensk in so jih raje usmerjali v službe, ki jih opravljajo neposvečeni.

V ZDA je bil viden napredek glede ženskega duhovništva leta 1956, ko sta Prezbitერიјanska cerkev in Metodistična cerkev spremenili pravila za dostop žensk do polnega duhovništva. Spodbudo za to spremembo so dale nove ekumenske vezi/stiki prek Svetovnega sveta Cerква med temi ameriškimi Cerkvami in reformiranimi Cerkvami iz Evrope. Ženske iz Nemčije in Skandinavskih držav so namreč opravljale pastoralna dela med drugo svetovno vojno, po vojni pa so vztrajale, da bi to delo nadaljevale, in so zahtevale polno posvečenje.

Konec šestdesetih je v Ameriki ideja o ženskem duhovništvu končno začela postajati stvarnost. Ženske iz glavne protestantske cerkve so se začele v večjem številu udeleževati teoloških seminarjev. Z 10 odstotkov iz leta 1972 je vpis žensk na teološke fakultete v ZDA leta 1987 poskočil na 27 odstotkov (vključno s tistimi, ki se niso šolale za posvečene duhovnice). Danes je običajno, da je študentk teologije 50 odstotkov ali celo več. Ravno tako je poskočilo število žensk, ki so postale doktorice teologije. Tako so ženske začele tudi učiti kot profesorice na seminarjih in predavanjih.

Hkrati je naraščalo tudi število feminističnih teoloških študij in raziskav v 70. in 80. letih 20. stoletja. Ravno tako se je povečalo število literature na vseh področjih teologije: *Sveto pismo*, teologija, cerkvena zgodovina, etika, pastoralna psihologija, liturgija in krščansko izobraževanje. Od zelo splošnega branja na področju feminizma, teologije in krščanstva so postale feministične teološke študije zelo specializirane in obogatene z veliko več literature. Danes lahko najdemo teme iz teologije, raziskane v feminističnih študijah, na področjih zveze, nove zaveze, patristike, srednjega veka in sodobne teologije. Postalo je običajno, da so na teoloških in svetopisemskih konferencah vedno tudi predstavnice iz feminističnih študij. Kljub temu pa je potrebno dodati, da samo učenje in pogled feministične struje ni postal tako vpliven (v primerjavi z naraščanjem števila literature na tem področju). Še vedno je feminizem tipično razumljen kot specialno, določeno zanimanje nekaterih žensk (in še manj moških) in ne kot normalen del učenja.³

3 Prim. *Christianity: the complete guide* (2005), s.v. »women in christianity«.

Ker se bomo kasneje posvetili anglikanski Angleški cerkvi v Angliji, si pogledjmo, kako je bilo v Angliji. Kongregacionalisti so prvo duhovnico v Angliji posvetili leta 1917, na Škotskem pa šele leta 1929. Prvo duhovnico, ki je opravljala lokalne pastoralne dolžnosti v Baptistični cerkvi, so v Angliji posvetili leta 1918, uradno pa je Baptistična zveza Velike Britanije in Irske prvič pooblastila ženske leta 1925. Prezbitერიјanci so sprejeli možnost posvečevanja žensk v duhovnice leta 1921, prvo žensko pa so dejansko posvetili (po šolanju in uvajanju) šele 1965. leta.

V ZDA so dobili prezbitერიјanci duhovnico prej; in sicer leta 1956. Metodisti so z letom 1924 dovolili ženskam pridiganje v lokalnih skupnostih, čeprav so postale del družbe kot enakovredne duhovnice šele leta 1956 v ZDA in leta 1974 v Angliji.

Opisanem trendu so sledile tudi druge protestantske cerkve. Prva med luteranskimi cerkvami, ki je posvetila duhovnico, je bila Evangeličansko-luteranska cerkev na Nizozemskem leta 1929. Od takrat članice *Svetovne federacije luteranskih Cerkva* priznavajo možnost ženskega duhovništva, čeprav ne vse. Ena izmed najpomembnejših odločitev je bila sprejeta leta 1958, ko je Cerkev na Švedskem, ki je ohranila apostolsko nasledstvo, dovolila ženskam opravljanje duhovniškega poklica; prvo dejansko posvečenje se je zgodilo dve leti pozneje. V ZDA sta Luteranska Cerkev v Ameriki⁴ in Ameriška luteranska Cerkev⁵ posvetili svoji prvi pastorki leta 1970, Združenje evangeličansko-luteranskih Cerkva⁶ pa leta 1977.⁷

Danes je žensko duhovništvo navzoče v skoraj vseh glavnih protestantskih cerkvah. Dobrih 20 odstotkov vse duhovščine je žensk. Ženske so se začele vzpenjati tudi po hierarhični lestvici v Cerkvah. Prvo škofinjo nasploh (gledano za celotno krščanstvo) so leta 1984 posvetili metodisti. Luteranske Cerkve po Nemčiji in Skandinaviji so prvo škofinjo dobile leta 1992, ravno tako Evangeličanska luteranska cerkev v Ameriki.

4 *Lutheran Church in America.*

5 *American Lutheran Church.*

6 Association of Evangelical Lutheran Churches.

7 Prim. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, 3. izd., s.v. »women, ordination of«.

Naprotovanje vključitvi žensk med kler

Cerkve, ki so v svoji strukturi in teologiji ohranile termin apostolskega nasledstva in hierarhične ureditve duhovščine, imajo z dopuščanjem ženskega duhovništva več težav. Od vseh cerkva, ki so obdržale apostolsko nasledstvo, posvečujejo v duhovnice in škofinje anglikanci in luterani. V Nemčiji, Švici in Avstriji so starokatoliki priznali ženskam pravico do diakonata, vendar na splošno tudi to ni prišlo v veljavo nikjer v katoliškem svetu. Ravno tako se kažejo premiki v pravoslavju. Grška pravoslavna cerkev od 2004 dovoljuje diakonat starejšim opatinjam oziroma voditeljicam samostanov.⁸

Tema je bila tudi predmet razprave v ekumenskih razsežnostih, vendar RKC in pravoslavne cerkve še vedno nasprotujejo ženskemu duhovništvu; službeno duhovništvo ostaja izključno moška domena.

V RKC se je razprava vnela šele po Drugem vatikanskem koncilu. Kongregacija za verski nauk je po dobrem desetletju (1976) izdala uradni dokument *Inter insigniores*, ki na vprašanje ženskega duhovništva odgovarja negativno, svojo odločitev pa utemeljuje na podlagi tradicije.⁹ »Cerkev, ki skuša biti zvesta Gospodovemu zgledu, si ne lasti pravice, da bi pripuščala ženske k mašniškemu posvečenju.«¹⁰

Diskusija se je še zlasti omejila, ko je papež Janez Pavel II. objavil 22. maja 1994 pismo *Ordinatio Sacerdotalis*, s katerim je razpravo o ženskem duhovništvu zaprl.¹¹ Kongregacija za verski nauk je 28. oktobra 1995 potrdila papežev dokument. Je pa res, da zdaj poteka razprava o možnosti sprejetja žensk v diakonat. [...]

Tudi v Anglikansko skupnost je zavel val družbenega gibanja za enakovreden položaj žensk. Ženske imajo vedno večjo vlogo v skupnosti.

8 Prim. America, the national catholic weekly, Domača stran, 7. februarja 2005, http://www.americamagazine.org/content/article.cfm?article_id=3997 (pridobljeno 18. novembra 2009).

9 Prim. Nadja Furlan, n. d., 144.

10 Kongregacija za verski nauk, *Inter insigniores*, v: AAS 69 (1977), 98–116. Slov. prevod v: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani, *Okrožnica 2* (1977), 6.

11 Vatikan celo prepoveduje razpravljanje o tem, da bi ženske postale duhovnice, kaj šele uresničitev te namere.

Razprava v Angleški cerkvi in odmevanje teme po medijih

Pred uradno potrditvijo

V Anglikanski skupnosti imajo velik vpliv tudi laiki. O tem priča dejstvo, da so v Anglikanskem posvetovalnem zboru nujni tudi člani, ki ne pripadajo duhovščini, torej verniki laiki. Poleg tega so tudi nasploh v raznih združenjih in zborih organizirani laični posamezniki, ki dejavno sodelujejo v skupnosti na raznovrstne načine.

Za nadaljnji vpogled v našo temo se bomo osredotočili na prvo provinco, ki je »mati vseh provinc«, na Angleško cerkev (Church of England).

Največ medijskega poročanja na to temo je moči najti leta 1992, ko je Anglija uradno izglasovala odločitev za žensko duhovništvo. Tema je veljala za težavno, saj so nekateri grozili, da bodo v primeru odobritve zapustili Angleško cerkev. Spet drugi, da bodo odšli, če ne bo izglasovano za. Nasprotujoči si strani sta zavračali možnost medsebojnega dialoga. »Celotna debata je delo hudiča,« izjavi Elizabeth Mills iz vplivne skupine Women Against the Ordination of Women.¹² Slednja skupina je imela leta 1992 več kot 7000 članic, med njimi jih je bilo veliko tudi iz duhovniških družin (žene, hčere, sestre in vnukinje duhovnikov).

Ena izmed tradicionalnih skupin iz uradnega zbora laikov je trdila, da je ta tema le modna norost, ki je prišla iz ZDA. Druga nasprotujoča tradicionalna skupina, ki je iz vrst duhovščine, imenovana Cost of Conscience, se opira na teološke argumente. Prvi argument, češ da zato, ker je bil Kristus moški, ga lahko zastopa samo moški, prihaja iz vrst anglokatolikov; drugi argument pa se opira na apostola Pavla, ki je učil, da ženska ne sme imeti avtoritete nad moškimi. Omenjena skupina, ki šteje več kot 3000 duhovnikov (od vseh 10000 duhovnikov Angleške cerkve¹³), je zagrozila, da jih bo najmanj ena tretjina zapustila Angleško cerkev. Večina njihove grožnje z odhodom ni jemala preveč resno, saj so menili, da jih ne bo odšlo več kot 200, ker se ne bodo

12 God willing, *Economist*, 7. november 1992, 73.

13 Prim. Divided they stand, *Economist*, 21. november 1992, 68.

hoteli odpovedati plačam. Nekateri pa so zaskrbljeno le dodali, da posledice nikakor ne bodo nedolžne.

Na drugi strani pa se je oglašalo tudi veliko zagovornikov oziroma podpornikov ženskega duhovništva. Med njimi najdemo osebe od radikalnih ekstremistov, liberalcev, pa vse do nadškofa iz Canterburyja in Yorka. Tudi večina škofov in duhovščine je podpirala možnost ženske ordinacije. Najvplivnejša skupina iz vrst podpornikov je t. i. Gibanje za žensko ordinacijo (Movement for the Ordination of Women – MOW). Pogost argument tistih, ki so za reformo, proti konzervativnim tradicionalistom je, da slednji stojijo za teološkimi argumenti zgolj zato, da bi zakrili svoje sebične interese: strah moških duhovnikov, da bi jim ženske prevzele službe.

Časopis poroča, da so prisotne zares velike pobude za spremembe. Sinoda je do takrat že pojasnila, da ni nobenih temeljnih teoloških razlogov proti ženskemu duhovništvu. Do leta 1992 je imelo duhovnice že 29 provinc v Anglikanski skupnosti. V Angleški cerkvi pa je takrat na duhovniški stan čakalo že 1300 diakonis (med katerimi so nekatere v praksi že opravljale duhovniška opravila). Nujnost reforme je potrjevalo tudi dejstvo, da je na začetku 90. let prejšnjega stoletja v Angliji v cerkvenih klopih vsako nedeljo sedelo več katoličanov (1,95 milijonov) kot anglikancev (1,84 milijonov).¹⁴

Spremembe so se kazale tudi na področju ekumenskega dialoga. Časopis *Time* poroča o obisku nadškofa iz Canterburyja, Geoga Careya, ki se je v Rimu srečal s tedanjim papežem Janezom Pavlom II. Glede ženskega duhovništva je Carey poudaril, da vidi to temo kot možno in sprejemljivo. Papež pa, da ta tema »predstavlja veliko zapreko v celotnem procesu ponovne anglikansko-katoliške sprave«. ¹⁵ *Time* poroča, da papeževu opozorilo ne bo imelo velikega vpliva na tiste, ki bodo glasovali za. Poleg tega pa procesu anglikansko-katoliške sprave ni videti konca tudi zaradi drugih perečih problemov. Tak primer lahko najdemo v (za tisti čas sploh aktualni) izjavi Vatikana decembra 1991, da izključujejo možnost kakršnega koli kompromisa glede položaja in moči papeža.

14 Prim. God willing, n. d., 74.

15 A summit on women, *Time*, 8. Julij 1992, 29.

Dan D, prvič, 11. 11. 1992

Enajstega novembra 1992 se želja mnogih končno uresniči: ženske lahko prejmejo zakrament mašniškega posvečenja tudi v Angliji. *Newsweek* poroča, da je bila najbolj gledana vsebina v tistem tednu ravno prenos konference v živo iz debatne dvorane Anglikanske cerkve v Londonu, kjer je potekala razprava in potem glasovanje o vprašanju ženskega duhovništva. Temperatura v dvorani je narasla, ko je nadškof iz Canterburya¹⁶ razglasil rezultate: vsi trije upravni zbori (škofje, duhovniki, laiki) potrjujejo z dvetretinjsko večino ženskam pravico do duhovništva. Vendar je šlo zelo na tesno. »Če bi dva delegata iz vrst laikov glasovala drugače, potem ne bi bilo dovolj za zahtevano dvetretinjsko večino.«¹⁷ Zunaj, pred dvorano, je čakalo na stotine diakonis; sprva tiho, s svečami v rokah, potem, po veseli novici, pa so dogodek popestrile z ognjemetom. »Vesela sem, presenečena – in potrebna pijače,« je komentirala Jane Sinclair, diakonisa iz Nottinghama, ki se je na zgodovinski dogodek pripeljala v London.¹⁸ [...]

Čeprav so bile prve duhovnice posvečene šele čez dve leti,¹⁹ pa je imela reforma takojšnje ekumenske posledice. Katoliški kardinal Basil Hume je objavil, da je nad odločitvijo razočaran, ne pa presenečen. Čeprav Rim ne priznava anglikanskih duhovniških služb niti njihovih zakramentov, pa od leta 1966 poteka plodna razprava in dober dialog med RKC in Angleško cerkvijo. Monsignor Kevin McDonald, posrednik med Vatikanom in Angleško cerkvijo, pa je izjavil, da poti do cilja medsebojnega dogovora ni videti konca.²⁰

Dan D, drugič, 14. 3. 1994

Odločitev sinode leta 1992 je dobila realizacijo čez dve leti. Ob prelomnem dogodku se mediji spet razpišejo, ravno tako se ponovno

16 Takrat je bil to Dr. George Carey, danes pa je nadškof Canterburya Rowan Williams.

17 Kenneth L. Woodward, Putting Women at the Altar, *Newsweek*, 23. november 1992, 71.

18 Kenneth L. Woodward, n. d., 71.

19 Glasovanje morata potrditi še parlament in kraljica.

20 Kenneth L. Woodward, n. d., 71.

začno oglašati nasprotniki. Pa si oglejmo še nekaj vsebin iz medijev tudi iz tega časa.

Dvaintrideset novih duhovniških služb je bilo podeljenih v Angleški cerkvi 14. marca. Mesece prej je bilo razprodanih vseh 1100 vstopnic za slavnost, saj so posvetili prve ženske duhovnice v 460-letni tradiciji Angleške cerkve. Dogodek je bil za večino angleških anglikancev vesel konec po burni razpravi preteklih let o enakosti spolov v cerkvi, za nekatere pa še vedno osramotitev Angleške cerkve in izstop iz skupnosti. Burneje so se odzvali nasprotniki, zato mediji več poročajo in navajajo njihove izjave in dejanja. Kakopak izberejo predvsem le najzanimivejše in tudi večinoma manj strokovne izjave.

Tradicionalisti pravijo, da je žensko duhovništvo zadnji dokaz, da anglikanstvo ne spoštuje več doktrinarne integritete. »Angleška cerkev skuša ugoditi preveč ljudem, konča pa tako, da ne zadovolji nobenega,«²¹ pove Denise McNeill, skrbnica cerkve Svetega Janeza v zahodnem delu Londona, ki bo izstopila, skupaj s štirimi otroki, med katerimi sta dva duhovnika, poroča Newsweek.

Angleška cerkev si je od nekdanj pripisovala značaj vsestranskosti in tolerance. Ta fenomen izvira iz časov Elizabete I., ki je združila elemente katolicizma in protestantizma, tako da je Angleška cerkev postala nekakšen most dveh tradicij. Po trditvah konservativcev je šla anglikanska tolerantnost predaleč.²² Zanimivo pove tudi bivša članica Generalne sinode Angleške cerkve, ki je prestopila k RKC: »Pri Katoliški cerkvi veš, v kaj veruješ in za katerimi resnicami lahko stojiš; v Angleški cerkvi pa lahko ob dvomu o določenih resnicah s pravim načinom celo spremeniš pravila igre.«²³

National Review spet poroča, kako daleč so pripravljene iti posamezniki. Francis Brown, predsednik anglokatoliške skupine Ecclesia, je na večer posvečenj izvedel ironični pogreb Angleške cerkve, ritual pa je poimenoval »grešno dejanje odpadništva« in dodal, da je

21 Kenneth L. Woodward, n. d., 83.

22 Neki škof naj bi govoril o vprašljivosti Jezusove heteroseksualnosti, nekdo drug pa naj bi izrazil dvome o brezmadežnem spočetju in vstajenju od mrtvih.

23 Kenneth L. Woodward, Pink Collars for Anglicans, *Newsweek*, 21. marec 1994, 83.

Anglikanska skupnost postala nič drugega kot liberalna protestantska sekta.²⁴

Nikoli v zgodovini anglikanizma se še ni zgodil takšen eksodus k rimokatolištvu. Prestopili so tudi vplivni predstavniki britanske družbe: sekretar za razvoj (Gummer), ministrica za zaposlovanje (Widdecombe), bivši londonski škof (Leonard), vojvodinja iz Kenta ter mnogi drugi. Najmanj 150 duhovnikov in več tisoč laikov je oznanilo, da bodo zamenjali Canterbury za Rim.²⁵

Migracije so povzročile težave na obeh straneh. Katoliška duhovščina, zaobljubljena celibatu, se je morala sprijazniti s stotinami poročenih anglikanskih duhovnikov in njihovimi družinami. »Mnogi 'prestopniki' bodo lahko spoznali, da so šli na slabše kot pa na boljše,« je poročal *Newsweek*. Katoliška liturgija je drugačna od anglikanske. Kar pa se tiče teologije, bodo morda (po besedah Nicholasa Lasha, katoliškega teologa na univerzi v Cambridgeu), ugotovili, da je ta še bolj pestra kot pa v anglikanizmu.

Če pogledamo »grožnje« in napovedi in poročila medijev o odhodih, ugotovimo, da so bile grožnje pretirane. *Economist* (7. 11. 1992) piše, da napovedujejo, da bo iz skupine duhovnikov Cost of Conscience odšla tretjina pripadnikov (kar zneso 1000 članov od skupno 3000). Tisti, ki jih niso jemali resno (torej zagovorniki ženskega duhovništva), so predvidevali, da se številka ne bi smela gibati nad 200, vendar pa so se tudi ti ušteli.

Končna slika je nekje vmes. V resnici jih ni odšlo tako veliko, spet malo pa tudi ne. Če pa primerjamo povečanje duhovščine z duhovnicami v letih 1994–95, katerih je bilo 1547,²⁶ vidimo, da je število žensk mnogo višje od moških duhovnikov, ki so odšli v letih 1994 in 1995 po legalizaciji ženskega duhovništva (317), kot kaže tabela 2. Pri podatkih o odhodu duhovnikov v tabeli niso znani točni vzroki, torej ne vemo zanesljivo, ali so odšli zaradi nasprotovanja ženskemu duhovništvu ali zaradi česa drugega. Upoštevati pa moramo tudi podatke o vrnitvi duhovnikov v letih 1996 in 1997 (tabela 3).

24 Prim. The Encircling Gloom, *National Review*, 4. april 1994, 22.

25 Prim. Kenneth L. Woodward, n. d., 83.

26 Prim. Jean Cornell, Kairos Comes Too Soon: Are Women Priests in Retreat in the Church of England?, *Feminist Theology* 12 (2003): 44.

URŠKA MIRT

Tabela 2: *Duhovščina, ki je zapustila Angleško cerkev.*

	Aktivno duhovništvo	Upokojeni duhovniki	Skupaj
1993	35	13	48
1994	219	26	245
1995	64	8	72
1996	49	5	54
1997	17	4	21
1998	17	2	19
1999	13	1	14
2000	7	0	7
2001	7	0	7
2002	8	0	8
2003	9	1	10
2004	7		7
skupaj	452	60	512

Tabela 3: *Duhovščina, ki se je vrnila.*

	Aktivno duhovništvo	Upokojeni duhovniki	Skupaj
1993	0	0	0
1994	0	0	0
1995	7	2	9
1996	22	7	29
1997	11	1	12
1998	3	2	5
1999	2	1	3
2000	2	1	3
2001	2	1	3
2002	2	2	3
2003	1	3	5
2004	1	0	0
skupaj	31	20	72

[...] Iz nasprotnega tabora, torej iz kroga zagovornikov duhovnic, leta 1994 ne najdemo veliko izjav v medijih. Razlog bi lahko poenostavljeno našli v tem, da se jim ni bilo treba več braniti, ker so navsezadnje le »zmagali«.

Eden izmed redkih člankov iz »zmagovalnega« tabora je članek časopisa *National Catholic Reporter*. Ta ironično piše, da naj bi (tudi) Vatikan pomagal anglikancem k sprejetju ženskega duhovništva. Šlo naj bi namreč za neobjavljeno in neuradno ter uradno nedovoljeno raziskavo Papeške biblične komisije. Slednjo raziskavo je naročil papež Pavel VI. leta 1970 na temo ženskega duhovništva. Dokument (oziroma ugotovitve komisije) je domnevno prišel v javnost leta 1976 prek Katoliške medijsko dokumentarne službe. »S pričujočo raziskavo Biblična komisija ni mogla najti nobenih doktrinarnih bibličnih dokazov, ki bi zavračali možnost ženskega duhovništva,« je povedal škof Douglas Brown, predstavnik celotne Anglikanske skupnosti v Rimu.²⁷

Ekumenski dialog z RKC je nedvomno s sprejetjem ženskega duhovništva padel na stopničko niže. Kljub temu pa anglikanci nočejo podreti, kar so zgradili. Anglikanski škof iz Birminghama, Mark Santer, je izjavil: »Seveda je ženska ordinacija problem za Rim, vendar verjamem, da omenjena ovira je in mora biti rešljiva.«²⁸

Nadaljnja razprava: vprašanje ženskega episkopata

Razprava o ženskem duhovništvu se je v glavnem končala v drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja. Hkrati pa se je odprla nova sorodna tema: vprašanje ženskega episkopata.

Ko so leta 1992 odobrili žensko duhovništvo, niso avtomatsko odobrili tudi episkopata. Uradne razprave so se v Angleški cerkvi začele leta 2005. Spet so se oglasili tisti, ki nasprotujejo ženskemu duhovništvu in potemtakem tudi morebitnim ženskim škofinjam. Člani najbolj vplivne skupine *Forward in Faith* spet grozijo, da bodo zapustili Angleško cerkev, poleg tega pa zahtevajo tudi tretjo²⁹

27 Prim. Vatican study helped anglican decision to ordain women, *National Catholic Reporter*, 1. april 1994, 7.

28 Peter Hebblethwaite, Anglican women priests pose new wrinkles for dialogue, *National Catholic Reporter*, 25. marec 1994, 9.

29 Poleg že dveh v Anglikanski cerkvi: Canterbury in York.

(neteritorialno) provinco, katere vodja bi bil moški škof, verniki pa tisti, ki ne priznavajo možnosti ženskega škofovskega vodstva.³⁰ Takšno željo so poudarili že pri vprašanju ženskega duhovništva, vendar jim takrat ni uspelo. Angleška cerkev je kot neko kratkotrajno in vmesno rešitev uvedla t. i. »leteče škofove« (flying bishops), ki skrbijo za tiste, ki zavračajo duhovnice. Vendar naj bi bila ta rešitev le začasna. Da pa bi šli še dlje, da bi torej ustanovili prav novo provinco, je manj verjetno in veliko težje. Novo provinco bi morala potrditi Glavna sinoda (General Synod), ki je najvišji cerkveni organ Angleške cerkve.

Poleg tega pa bi moral, ker je Angleška cerkev tudi državna cerkev, tretjo provinco potrditi tudi parlament. Glasovati bi moral tudi Anglikanski posvetovalni zbor (ACC), ki je internacionalno cerkveno telo, da bi bila nova provinca sprejeta tudi v celotno svetovno Anglikansko skupnost.³¹

Kakšne so uradne razprave? Znano je, da so 7. julija 2008 izglasovali, naj se ustanovi poseben odbor (Revision Committee), ki naj spremlja žensko škofovstvo v Anglikanski skupnosti in poda poročilo Glavni sinodi čez eno leto (2009). Leta 2009 naj bi omenjena skupina sestavila končni dokument o tej pereči temi, ta pa bo moral biti potrjen od vseh škofijskih sinod po celotni Angleški cerkvi. Šele nato bo lahko končno besedo podala Glavna sinoda (General Synod) z glasovanjem dvotretjinske večine med laiki, duhovščino in škofovskim zborom. Zaradi vseh potrebnih postopkov, odobritev in glasovanj ocenjujejo, da prvih škofinj v Angleški cerkvi še ne bo vsaj do leta 2014.³²

Iz ekumenskega zornega kota so RKC in Pravoslavna cerkev proti ženskemu škofovstvu (spet opozarjajo na ovire v ekumenskem dialogu). Kardinal Walter Kasper je v predavanju *Rimskokatoliška razmišljanja o Anglikanski skupnosti* leta 2008 na lambethski konferenci predstavil stališče RKC: »Kar zadeva posvečevanje žensk za duhov-

30 Prim. Anglican study says women bishop needed, *Christian Century*, 14. december 2004, 14.

31 Prim. R. N. S., Foes of women priests want own jurisdiction, *Christian Century* (Chicago), 19. november 1997, 1066.

32 Prim. Church of England, Domača stran, 8. oktobra 2009, <http://www.cofe.anglican.org/news/pr9509.html> (pridobljeno 13. novembra 2009).

ništvo in škofovstvo, je bilo učenje katoliške Cerkve prav od začetkov našega dialoga jasno predstavljeno, in sicer ne samo znotraj Cerkve, ampak tudi v pisnih stikih papežev Pavla VI. in Janeza Pavla II. z več canterburyjskimi nadškofi. V apostolskem pismu *Duhovniško posvečenje* (Ordinatio sacerdotalis, 22. 5. 1994) se papež Janez Pavel II. sklicuje na pismo Pavla VI. nadškofu Cogganu (30. 11. 1975) in takole podaja katoliško stališče: 'Duhovniško posvečenje (...) je bilo v katoliški Cerkvi od vsega začetka vedno pridržano zgolj moškim. (...) To izročilo zvesto ohranjajo vzhodne Cerkve.' V sklepu piše: 'Izjavljam, da Cerkev nima nikakršne oblasti (no authority whatsoever) da bi podeljevala duhovniško posvečenje ženskam. Te sodbe se morajo kot dokončne držati vsi verniki Cerkve.' Ta formulacija jasno kaže, da ne gre samo za disciplinarno stališče, ampak za izraz naše zvestobe Jezusu Kristusu. Katoliška Cerkev se čuti zavezano volji Jezusa Kristusa in si ne jemlje te svobode, da bi vzpostavljala neko novo tradicijo, takšno, ki je tuja tradiciji Cerkve vseh časov. (...)

Odločitev v prid posvečevanja žensk pomeni odklon od skupnega stališča vseh Cerkva prvega tisočletja, torej ne samo od katoliške Cerkve ampak tudi od orientalnih in pravoslavnih Cerkva. Po našem gledanju je Anglikanska skupnost s tem dejanjem napravila velik korak v smer protestantskih Cerkva, ki izhajajo iz 16. stoletja, in se oprijela stališča, ki so ga te Cerkve zavzele šele v drugi polovici 20. stoletja. (...)

V naših ekumenskih odnosih (je) nastopil nov položaj. Medtem ko je naš dialog obrodil pomembna soglasja glede razumevanja cerkvenih služb, pa posvečevanje žensk za škofovstvo učinkovito in definitivno onemogoča, da bi morda prišlo do priznanja anglikanskih posvečenj s strani katoliške Cerkve.«³³

Na drugi strani pa luteranske cerkve idejo pozdravljajo. Norveška luteranska cerkev spodbudno dodaja, da so oni ravno tako imeli podobne probleme pred leti, ko so sprejemali ženske v episkopat, vendar so bili pozitivno obdarjeni z novo močjo.³⁴

33 Kasper W., Rimsko-katoliška razmišljanja o Anglikanski skupnosti, *Ekumenski zbornik V edinosti*, Maribor: 2009,

34 Prim. Church of England may allow women bishops despite threats of split, *Christian Century*, 12. Avgust 2008, 15.

Izkušnje

Po petnajstih letih sprejetja žensk v kler že imamo neke rezultate njihovega dela in odzive vernikov ter javnosti.

Na splošno in v večini so duhovnice sprejeli po vsej Angleški cerkvi, a obstajajo izjeme. Leta 2003 je, kot poroča Ian Jones, profesor na fakulteti v Manchestru, 7 odstotkov župnij Angleške cerkve še prakticiralo pravico, da ne sprejemajo ženskih duhovnic.

Ostajajo tudi problemi in področja, ki so nerazčiščeni. Gledano širše je žensko duhovništvo prineslo nekaj sprememb tako na teološkem kot ekleziološkem področju ter seveda tudi v praksi. Osredotočili se bomo predvsem na izkušnje v praksi: kaj so anglikanci pričakovali, česa so se bali in kako so se nastale spremembe poznale v skupnosti.

Za začetek pa si na kratko pogledjmo kratke in splošne statistične podatke na temo ženskega duhovništva, predvsem v smislu, kako je bil ta fenomen sprejet.

1. (Ne)podpiranje žensk v duhovniškem poklicu v javnosti danes

Po raziskavi revije *Church Times*, ki je zajela približno 10 000 ljudi, angleška javnost v glavnem podpira žensko duhovništvo, čeprav nekateri še vedno temu nasprotujejo.³⁵

Tabela 4: Javnomnenjska raziskava o vprašanju ženske ordinacije

	Podpirajo duhovnice	Podpirajo škofinje
Laiki	77 %	63 %
Duhovščina	80 %	66 %

35 L. J. Francis, M. Robbins in J. Astley, *Fragmented Faith? Exploring the Faultlines in the Church of England* (Carlisle: Paternoster, 2005). Navaja Carol Roberts idr., The Ordination of Women and the Church of England Today: Two Integrities, but One Pattern of Decline in Membership Statistics, *Journal of Anglican Studies* 4 (2006): 202.

[...] Žensko duhovništvo v preteklih letih v številkah je predstavljeno tudi na strani znane skupine žensk, ki se trdno zavzemajo za žensko duhovništvo; imenuje se WATCH (Women and the Church). Podatki so verodostojne narave, tako da jih nekaj za boljši uvod in uvid v dejansko stanje navajamo tudi tukaj:

- 20–25 % duhovščine v Angleški cerkvi je ženske;
- 81 % duhovščine in še več laikov podpirajo ženske duhovnice v Angleški cerkvi;
- 69 % duhovščine in še več laikov podpirajo škofinje v Angleški cerkvi;
- marca 2005 sta dve ženski opravljali službi dekana (škofiji Salisbury in Leicester) in šest arhidiakona³⁶ (škofije Buckingham, Colchester, Lewisham, Northampton, st Albans in Worcester);
- 25 od 38 provinc v Anglikanski skupnosti imajo ženske duhovnice:
- 14 od 38 provinc v Anglikanski skupnosti je legalno priznalo možnost ženskega episkopata;
- marca 2005 je službovalo 12 škofinj v Anglikanski skupnosti, 9 v ZDA in 3 v Kanadi.³⁷

Kakor vidimo, večina res sprejema ženske duhovnice; večina podpira tudi možnost ženskega episkopata. Zelo podobne podatke nam prikažeta oba navajana vira. Očitno je, da ženske v preteklih letih načeloma niso delale napak in so jih ljudje sprejeli.

Pričujoči podatki so seveda zelo skopi. V nadaljevanju bomo žensko delovanje v duhovništvu preteklih let skušali prikazati nazorneje.

2. Duhovniška služba in ženska

Glede na duhovniško službo si bomo pogledali delo duhovnic na štirih področjih:

36 To je služba, ki je nižja od škofovske in višja od dekanske. Arhidiakon je škofov namestnik-ca, ki skrbi za arhidiakonat (upravno enoto cerkve, ki obsega več dekanij).

37 Prim. WATCH – Women and the Church, Domača stran, <http://womenandthechurch.org/briefingnotes.htm> (pridobljeno 13. novembra 2009).

- duhovnik kot vodja skupnosti,
- profesionalnost,
- vloga v liturgiji,
- pastoralno delovanje.³⁸

2.1. Vodenje skupnosti in ugled

Dober pastir je tradicionalno tisti, ki dobro vodi svojo čredo. To pa je možno z določeno stopnjo ugleda in zmožnostjo posameznika, da si ustvari avtoriteto kot voditelj skupnosti. Zastavljalo se je vprašanje: »Ali so ženske zmožne biti dobre voditeljice oz. ali bodo uspеле doseči avtoriteto v skupnosti?« S tem vprašanjem se je ukvarjala tako celotna laična družba kot tudi duhovščina. Dvom je bil izražen tudi zaradi splošno sprejete resnice, da se v vodstveni vlogi predvsem bolje znajdejo moški. Moški, ki kaže značilnosti močnega voditelja, ima avtoriteto, medtem ko ženske kot voditeljice v družbenem okviru izpadejo kot ukazovalne »šefice«. Ključno vprašanje za ženske je: »Ali jih bodo verniki upoštevali in spoštovali?«

Po drugi strani pa se je odprlo še eno vprašanje oziroma polemika: vprašanje ženskega duhovništva kot sestavine boja za pravice žensk. Nasprotniki so poudarjali, da duhovnice ne bodo predvsem služile skupnosti, ampak bodo s svojo vodstveno vlogo hotele najprej dokazati svoje ženske pravice; njihova prva skrb naj bi bila borba za vodstvene pravice in ne skrb za Cerkev ter ponižno služenje Cerkvi. Poudarili so, naj se diakonise zgledujejo po Jezusu samem, ki je ponižno služil Očetu in se ni bojeval za svoje pravice. Diakonise so se zagovarjale, da se ne bojujejo predvsem za svoje pravice, ampak je pri vseh zadevi ključno, da je to Božja volja, saj jih Bog sam kliče v duhovniški poklic.

Naknadne raziskave so potem tudi potrdile, da se je le 26 odstotkov prve generacije duhovnic udeleževalo predhodne kampanje, ki se je borila za posvečenje žensk v duhovniški sveti red.

Je pa res, da so se feminizma bali tudi tisti, ki so podpirali ženske

38 Povzeto po: Ian Jones, Earnings behind the altar? Anglican expectations of the ordination of women as priest, *Dutch Review of Church History* 83 (2003): 462–476.

duhovnice. Primer je pripomba laične vernice, ki pove, da »imamo vse vrste feministično nastrojenih žensk, ki se stalno pojavljajo na televiziji in govorijo, da želijo biti duhovnice (...) in to ne zaradi Božje volje, ampak, ker se jim zdi, da je to njihova pravica«.

Po dosedanjih izkušnjah vidimo, da so bili njihovi ugovori večinoma neupravičeni. Miselnost, da se ženske pri vprašanju duhovništva le ogorčeno bojujejo za svoje pravice, kakor so jih tudi predstavljali mediji, je sčasoma izpuhtela. Uveljavilo se je mišljenje, da je človek poklican v duhovniški poklic, pri čemer ga ne omejuje spol. [...]

2.2. Opravljanje službe (profesionalnost)

Za profesionalnost duhovnika verniki se skoraj ne menijo, bolj jim je pomemben odnos duhovnika do njih oziroma njegovo delovanje v praksi. Tudi vprašanje zmožnosti opravljanja službe ljudem ni povzročalo težav. Razlog verjetno najdemo v širšem družbenem okvirju glede pojmovanja vseh poklicev glede na spol. Ker so ženske že vključene v praktično vse poklice in jih opravljajo tako dobro kakor moški, ni razloga, zakaj ne bi isto veljalo tudi za duhovniški poklic. S tem so se strinjali tudi nasprotniki.

Kljub temu pa je tudi tukaj nekaj pomislekov, tako med kleriki kot laiki. Glavne točke:

- dokaj veliko število duhovnic je starejših; sprašujejo se, ali je duhovniški poklic postal le hobi za upokojene dame;
- morebitno neuspešno usklajevanje duhovniškega poklica in lastnega družinskega življenja lahko pripelje do stagnacije v župniji ali ločitve v družini;
- ženske se izogibajo velikim in zahtevnim župnijam.

Po besedah Jonesa je po preteklih letih malo dokazov za navedene trditve. Izkušnje namreč kažejo:

- ženske duhovnice niso nič starejše od moških kolegov; poleg tega pa ima vstop v duhovniško službo osebe srednjih let tudi prednosti: v primerjavi z mladim duhovnikom, ki je ravnokar prišel iz šolskih klopi, imajo starejše osebe (moški in ženske) več dragocenih izkušenj;

- glede morebitnih problemov v družini: le 5 odstotkov je ločenih, kar je krepko pod povprečjem; sicer pa so duhovnice, ki imajo družino, veliko bolj spoštovane, ker lahko usklajujejo družino in poklic;

- glede izbire župnij, večjih ali manjših, pa bo govor malce kasneje, ko si bomo ogledali podatke raziskave Angleške cerkve, dostopne na uradni internetni strani.

Za nekatere so ženske v duhovščini podrle ideal duhovniškega poklica: moški, ki je zaobljubljen celibatu in vse življenjsko služi, od fakultete do smrti. Za večino pa je sprememba pomenila pač še eno od sprememb, ki se v družbi vseskozi dogajajo.

2.3. *Vloga v liturgiji*

Pomisleki:

- Glavno nasprotovanje je prav v točki liturgije in duhovnika. Nasprotniki, predvsem iz vrst anglokatoličanov, so podali osnovo tezo, da je duhovnik v liturgiji podoba Kristusa v evharistiji. Je lahko podoba oz. posebitev Kristusa, ki je bil moški, ženska? Po prepričanju nasprotnikov je odgovor jasen: Ne. Popolni predstavnik Kristusa je lahko le moški.

- Drugo vprašanje pa je vizualni učinek: ženska v liturgičnih oblačilih vodi obred. Kako neprijetna in neobičajna je ta noviteta za vernike? Večina se je navadila, nekateri pa so poudarili dodatne neprijetnosti, ki jih motijo. Na primer:

- Ženske ne nosijo tradicionalne duhovniške obleke. Zanimiva trditev je, da jih motijo njihovi veliki uhani ali kakšen drug nakit. Takšni dodatki naj bi vernike zmotili pri čaščenju Boga. Neki vernik je rekel: »Ko sem v časopisu videl posvečeno duhovnico v neformalnem okolju, se mi je zdela kot članica skupine Spice Girls³⁹ in ne kot ikona Kristusa«⁴⁰;

- Glede oblačil žensk sta bili (in najbrž sta še) dve skupini, obe nasprotujoči ženskemu duhovništvu. Na eni strani skupi-

39 Žensko-dekliška glasbena skupina v pop glasbi; članice so bile nekakšne modne pop ikone 90. let 20. stoletja.

40 Ian Jones, n. d., 471.

na, ki je poudarjala negativno novost, da ženske opuščajo tradicionalna duhovniška oblačila in s tem vplivajo na spolno naravnost duhovništva. Na drugi strani pa so opozarjali, da je nevarnost, da bodo ženske opustile svojo žensko naravo s tem, da bodo želele postati kot moški kolegi – duhovniki (tako z oblačenjem kot z vedenjem);

- Pojavilo se je tudi vprašanje nošenja kolarjev. Ali so kolarji tesno povezani s patriarhalno preteklostjo? Je potrebno za ženske oblikovati drugačne? In dalje: ali je potrebno oblikovati celotna nova duhovniška oblačila posebej za ženske ali pa sedanja oblačila sprejeti kot univerzalna?

Trditev, da je duhovnik podoba Kristusa, navadni verniki težko razumejo. Zato širšega občestva to nasprotovanje ni prepričalo in na to niti ne pomislijo. Zanimivo je, da so se, kar se tiče moških duhovnikov, po večini verniki strinjali, da je oblačenje stvar okusa posameznika, pri ženskah pa očitno ne.

Zakaj so nekateri tako kritični, ko vidijo žensko telo v duhovniških oblačilih, je težko reči. V prvi vrsti lahko razlog iščemo seveda v »nenavajenosti«. Mogoče je tudi navzoč strah pred ženskim spolom. Druga domnevanja pa se tičejo zgodovinske funkcije duhovniških oblačil. Ta naj bi imela nalogo, odvrniti ljudi od človeške narave duhovnika in še dodatno pomagati vernikom osredotočenje na bistvo liturgije. Po izkušnjah sodeč pa vidimo, da duhovniška obleka bolj zakrije spolno naravo človeka pri moških kot pri ženskah.

Glede mogoče spremembe v oblikovanju novih duhovniških oblek so se sporazumeli, da ni potrebna, glavno je, da so duhovniki in duhovnice vidni pri liturgiji z nekimi drugačnimi bogoslužnimi oblačili.

V splošnem so se ljudje navadili na žensko pri oltarju. Naj to poglavje sklenemo z izjavo vernice, duhovnikove žene: »Zelo težko sem si predstavljala, da bi ženska darovala sveto mašo oz. opravljala evharistično daritev. Ko sem končno sedela pri maši, sem napeto opazovala vsak trenutek. Potem pa sem pomislila: 'No, pravzaprav sploh ni tako drugače, kot je to počel moj mož. Če je to to, dobro, sprejemem.'«⁴¹

41 Ian Jones, n. d., 473.

2.4. Duhovnik kot pastir (pastorala)

Pred 21. stoletjem so dajali duhovniki organizaciji in vodenju skupnosti večji pomen kot pa pastoralni skrbi za vernike. S sedanjim stoletjem pa je v ospredje prišla težnja po velikem medčloveškem razumevanju in tako tudi povečana duhovikova pastoralna skrb za vernike; duhovnika naj bo sočuten in zmožen empatije. Takšne zmožnosti pa naj bi imele več prav ženske kakor moški. Ženskam tudi pripisujejo večjo odprtost in bolj »človeški« pristop do ljudi.

Vse to so priznavali celo tisti, ki so bili načeloma proti ženski ordinaciji (vendar so ostali neomajni na drugačnih osnovah). Tako je bil ta del opravljanja duhovniške službe za ženske najmanj pereč. [...]

Pozitivno pastoralno delovanje duhovnic mediji tudi najbolj poudarjajo in zato so ženske duhovnice načeloma zelo priljubljene v medijih, sploh v primerjavi z njihovimi kolegi, duhovniki, ki so se v medijih dostikrat pojavljali v povezavi s spolnimi zlorabami. Tudi glede teh pojavov je uveljavljeno prepričanje, da je žensko duhovništvo varnejše.

Po preteklem času lahko vidimo, ali se je uresničila želja večine, da se duhovniški poklic preoblikuje v približanju ljudstvu. Res je, da se je spremenil pastoralni čut za ljudi, vendar do drastičnih sprememb ni prišlo. Vstop žensk v duhovniško vlogo pa je bil sprejet celo bolje, kakor so predvidevali. Ljudje so sčasoma videli, da se v bistvu ni nič spremenilo in da ženske enako dobro opravljajo duhovniški poklic kakor moški duhovniki.

3. Primerjava: duhovnice in duhovniki – enakopravnost?

David Voas kritično piše, da kljub dejstvu, da je v zadnjih letih med posvečenimi v duhovniški poklic skoraj polovica žensk, to še ne pomeni, da so ženske obravnavane enakopravno.⁴² Kot zanimivost pa poda še podatek, da je vseh moških duhovnikov četrtnina starejših od šestdeset let, kar pomeni, da bodo morali biti kmalu

42 Prim. David Voas, *Ordained but Disdained: Women's Work in the Church of England*, *Modern Believing* 48 (2007): 4.

zamenjani. In še: če Angleška cerkev ne bi sprejela možnosti ženskega duhovništva, bi imela resen problem zamenjave oziroma napolnitve prižnic, piše Voas.⁴³

Kolikšen je delež ženskih posvečenj v zadnjih letih, pa si oglejmo v naslednji tabeli.

*Tabela 5: Duhovniška posvečenja v Angleški cerkvi od leta 1994 do leta 2007.*⁴⁴

Leto	Moški	Ženske	Skupaj	Ženske (%)
1994	299	106	405	26,6
1995	275	107	392	28,0
1996	247	126	373	33,8
1997	255	124	379	32,7
1998	274	194	468	41,4
1999	300	181	481	37,6
2000	329	240	569	42,2
2001	282	214	496	43,1
2002	300	240	540	44,4
2003	260	233	493	47,3
2004	237	232	469	49,5
2005	270	242	512	47,3
2006	234	247	481	51,3
2007	290	262	552	47,5

Vidimo lahko, da je v zadnjih letih ženskih posvečenj že res skoraj polovica (v primerjavi z moškimi novomašniki), in očitno se bo ta pojav še nadaljeval. Kot zanimivost pa lahko navedemo še ugotovitev iz tabele, da nekako tudi število moških novomašnikov ostaja na neki isti številki; ni opaziti velikega upada. Vsekakor pa je pri ženskah opaziti naraščanje.

Kljub pričujočim podatkom pa Cerkev še vedno ne obravnava duhovnic enako kakor njihove moške kolege. Razlikovanje se kaže v

43 Prim. David Voas, n.d., 4.

44 Church of England, Domača stran, <http://www.cofe.anglican.org/info/statistics/churchstats2006/statisticspg40.htm> (pridobljeno 18. avgust 2009)

zavračanju pravice do škofovske službe in v obravnavanju žensk kot drugorazrednih med kleriki, kar pomeni drugačno plačo in tip službovanja. Moški, ki so nastopili duhovniško službo leta 2005, večina prejema plače, medtem ko ženske po večini delujejo po načelu prostovoljstva. [...]

Argumenti tistih, ki se jim podatki o (ne)plačanem duhovništvu ne zdijo tako pomembni, pravijo, da bistvo duhovniškega služenja sploh ni v plačilu. Poleg tega so ženske v zgodovini vselej delovale v prostovoljnih dejavnostih (skrb za bolne, revne in druge ranljive družbene skupine) in kot kaže, se ta fenomen tudi nadaljuje. Celo posvečene duhovnice se danes raje na svojo željo odločajo za volontirano obliko duhovništva. [...]

Z gotovostjo pa lahko glede na rezultate ovržemo trditev nasprotnikov duhovnic, da se bo z uvedbo ženske ordinacije število vernikov še zmanjšalo oz. da bodo ženske duhovnice še bolj pripomogle k upadu vernosti. Kakor vidimo, to nikakor ne drži. Res je, da ne moremo reči, da so zaradi večjega števila duhovnic verniki bolj dejavni oz. jih je več, lahko pa povemo, da zaradi prisotnosti ženske duhovščine v določeni škofiji med aktivnostjo vernikov ni prišlo do nobenih večjih sprememb.

3.1. *Perspektiva s stališča duhovnic*

Ne smemo pa pozabiti še drugega gledišča: pogled samih žensk duhovnic. Kaj pravijo one in kako doživljajo svoj poklic?

Leta 2003 je Barbara Bagihole z univerze v Loughboroughu izvedla kvalitativno raziskavo na temo »karriere« duhovnic in v vzorec vprašanih zajela 31 duhovnic.⁴⁵ Zanimalo jo je, kakšne so izkušnje teh žensk in ali so prinesle v omenjeni poklic kaj sprememb.

Vse ženske so bile stare več kot 35 let, imele so poklicno izobrazbo (tudi na drugih področjih) in delovno dobo, kot duhovnice, več kot štiri leta (več kot pol vprašanih celo nad sedem let). Glede stanu so bile v vzorec zajete tako poročene, samske, ločene ter vdove.

45 Prim. Barbara Bagihole, *Prospects for change? Structural, Cultural and Action Dimensions of the Careers of Pioneer Women Priests in the Church of England*, *Gender, Work and Organization*, 10 (2003), 361.

Večina vprašanih je bila dokaj optimističnih glede njihovega dela in možnosti za spremembe na njihovem delovnem področju. Za spremembo štejejo način dela z verniki, ko želijo predvsem vzpostavljati družinsko-prijateljske odnose; ideal je sodelovanje in ne hierarhično vodenje skupnosti.

Vse si želijo sprememb. Kar pa še ne pomeni, da so feministke in da bi jim šlo le za svoje pravice. V resnici si želijo sprememb v dobro skupnosti in vernikov. Šele nato pa opozarjajo tudi na svoje pravice in pozivajo še druge duhovnice k večji aktivnosti. Priznavajo namreč, da veliko njihovih sodelavk beži od njih in od feminizma, kar med duhovnicami seje razkol in nezmožnost skupnega dela za spremembe v Angleški cerkvi. Kljub temu pa dodajajo, da je moči opaziti, kako (tudi) njihova pripadnost feministični misli spodbuja druge ženske iz verske skupnosti (vernice) k sodelovanju in večji aktivnosti. Spremembe so možne, obstajajo pa glavne prepreke, zaradi katerih v resnici do večjih sprememb ob uvedbi duhovnic v Angleški cerkvi ni prišlo.

V raziskavi Bagilholove se je vseskozi pojavljala glavna teza: duhovnice ne morejo veliko spremeniti, ker jim to preprečujejo struktura družbe in Cerkve ter kultura družbe. [...]

Nadaljuje se tradicionalni pogled na žensko, ki naj se »žrtvuje«. Žensk ne postavljajo za vodje posameznih skupnosti, izjema so odročne župnije. Ena od anketirank pove: »Ženske delujejo v župnijah, katere je težko zasesti; tj. v župnijah, katerih moški nočejo.«⁴⁶ Veliko žensk se zato raje odloči oz. so določene za t.i. neteritorialne župnije/kaplanije, ker naj bi bile blažja možnost pastorale. Glede tega dejstva je zanimiva izjava ene izmed duhovnic: »Nekateri pravijo, da bi morale duhovnice izbirati mehkejšo/blazjšo obliko pastorale, kakršna so na primer bolnišnice. Rada bi izzvala vsakogar, ki misli, da je služenje v bolnišnicah blaga oblika pastorale.«⁴⁷

Ženske se v duhovniški službi ne pomikajo po lestvici navzgor (vertikalno), ampak se gibljejo horizontalno (z enega področja na drugo). Nasploh ljudje gledajo nanje kot na pridne delavke, ki so

46 Bagilhole, n. d., 371.

47 Bagilhole, n. d., 371.

tiho in hkrati opravljajo težja dela. »Ženske delajo tiho nekje v ozadju,« pravi duhovnica.⁴⁸ [...]

Vse so omenile tudi primere odkritega sovraštva, ki ga kažejo ljudje, največ moški duhovniki. Sčasoma se je sovraštvo zmanjšal, vendar ni izgubilo.

Kakor vidimo, Carol Bagilhol dokaj trdo piše o krivicah, ki se godijo duhovnicam, in sicer na podlagi izjav intervjuvank. Duhovnice, ki so sodelovale v omenjeni raziskavi, so kritično prikazale svoje težave. Vendar pa večinoma ni tako. Duhovnice v Angliji zares delujejo v tišini, čim dalj od medijskega izpostavljanja in kritiziranja cerkvene strukture.

Prihodnost

Jasno je, da bodo ženske v prihodnosti nepogrešljiv del duhovščine v Anglikanski skupnosti. V zadnjih letih sestavljajo ženske polovico novega priliva v duhovščino. Glede na sedanje starosti službujočih moških duhovnikov, ki so večinoma stari med petdeset in šestdeset let,⁴⁹ jih bodo čez desetletje ali dve verjetno večinoma nadomestile prav ženske.

Skoraj nedvomno lahko pričakujemo, da bodo v prihodnjih letih dokončno dovolili možnost škofinj. Večina to podpira, kar kažejo tudi razne raziskave. Nasploh velja mnenje, da je podelitev pravice duhovnicam, da postanejo škofinje, logičen korak naprej (od leta 1992).

Družbene spremembe so počasen proces. Angleška cerkev je priznala enakost med spoloma v možnosti ordinacije, vendar razlike ostajajo.⁵⁰ Oziroma, če povemo drugače: *priznavanje enakosti ni samo v dajanju možnosti*.

Tako bo moralo preteči še nekaj časa, da bodo duhovnice popolnoma enakopravno sprejete med vsemi verniki in vernicami ter vso duhovščino. Vsekakor pa izkušnje kažejo na to, da bo končni rezultat za duhovnice in škofinje v vseh pogledih verjetno nekoč (čez 100 let?) pozitiven.

48 Bagilhole, n. d., 371.

49 Povprečna starost moških duhovnikov je 54 let, po navedbah Voasa.

50 Prim: David Voas, n. d., 11.

Zaključek

Žensko duhovništvo je fenomen v (post)moderni družbi, ki je postal realnost tudi v Anglikanski skupnosti.

Duhovnice so večinoma dobro sprejete. Do velikih sprememb pa v skupnosti ni prišlo. To je dobro za tiste, ki so se jih bali, in slabo za tiste, ki so upali, da bodo duhovnice veliko spremenile in morda celo izpeljale revolucijo.

Kakor smo videli, pa projekt ni končan. V smislu enakopravnosti med spoloma so duhovnice še vedno obravnavane kot drugorazredna duhovščina. Čas sprejemanja še poteka. Navsezadnje ni preteklo niti 20 let, torej zelo malo v primerjavi z večstoletno tradicijo Angleške cerkve. Vsekakor pa lahko rečemo, da gre vsekakor za proces, ki kaže spremembe v prid duhovnicam v prihodnosti.

Tema ženskega duhovništva je zanimiva za ves krščanski svet. V smislu izmenjavanj izkušenj za tiste skupnosti, kjer imajo delujoče duhovnice, pa tudi za tiste, ki jih nimajo in so zaradi tega pod določenim pritiskom današnje družbe, ki stremi k enakopravnosti na vseh področjih. Tudi na podlagi tujih izkušenj se da marsikaj naučiti, sploh še, če je ta, od katerega se učimo, nam podoben.

RKC ne dovoljuje ženskega duhovništva, ravno tako tudi pravoslavna Cerkev. Vendar tudi ti dve nista imuni na družbeno realnost. Najbolj zgovoren je zgled Grške pravoslavne cerkve, ki je uvedla možnost diakonis. Glede na potek dogajanja v Anglikanski skupnosti se lahko upravičeno vprašamo, če se bo fenomen razširil na celotno pravoslavje. In mogoče, če si dovolimo razmišljati še radikalneje, celo v RKC.

Skoraj več možnosti je, da na naše domneve odgovorimo pritr dilno, kakor pa da jih zanikamo. V Anglikanski skupnosti je začela ena cerkvena pokrajina. Novost je nato postala pereča tematika vseh zborov, združenj in skupin po vsej skupnosti, dokler niso novosti začele uvajati v svoji praksi tudi druge province.

Zaslediti je mogoče še en ponavljajoči vzorec po vseh skupnostih (kjer poznajo tri stopnje službenega duhovništva in so uvedli žensko duhovništvo): najprej dovolijo ženskam, da prejmejo diakonat, pozneje duhovniško in še pozneje škofovsko posvečenje.

Vsekakor pa, če ne bi imeli podatka o sprejetju diakonata za ženske v pravoslavju, teh domnevnih hipotez ne bi mogli navajati. Znano je sicer, da potekajo od družbenih sprememb 19. stoletja dalje razprave tudi v pravoslavju in RKC, vendar pa (do pred kratkim) do nekih sprememb ni prišlo.

Lahko pa bi si možnost ženske ordinacije ogledali znotraj družbenozgodovinskega okvira. Paralele lahko najdemo iz naslednjih primerjav:

- ženske včasih niso imele niti volilne pravice, danes pa vodijo državo;
- včasih je bilo nesprejemljivo, da ženska opravlja zdravniški poklic; dovoljena ji je bila samo služba pomočnice zdravniku: bolničarka.

Ženske danes vrh tega opravljajo že (skoraj) vse poklice (pa tudi moški se vključujejo na vsa področja poklicev). Vprašanje pa je, ali sploh lahko primerjamo duhovniški poklic z laičnimi poklici ter na podlagi take primerjave iščemo podobnosti. Popolne primerjave ni, vendar je še eno dejstvo, ki je ravno tako pomembno: verska skupnost je družbena struktura znotraj določene družbe. Skoraj nemoogoče je, da bi delovala drugače od širše družbe v kateri živi. To lepo vidimo tudi iz naše naloge: z družbenoosvobajajočim gibanjem šestdesetih let so se začele spremembe vsepovsod in tudi v verskih skupnostih. Pri nekaterih je vpliv moči čutiti bolj, pri drugih manj, povsod pa vpliv je.

Pri krščanskih skupnostih, ki so se izoblikovale po reformaciji, vidimo ta vpliv v tem, da so (med drugim) dovolili vstopiti ženskam med duhovniške vrste. Pri RKC pa lahko vidimo ta vpliv v tem, da vedno bolj vključujejo ženske v delovanje Cerkve tako, da opravljajo službe, ki so za neposvečene (katehistinje, vodje skupin, animatorke ipd.).

Po mojem mnenju se RKC in pravoslavna Cerkev ne bosta mogla več dolgo upirati družbenim okvirjem. Res je, da imata dolgoletno tradicijo in sta preživelii že več različnih družbenih vzorcev, vendar so bili vsi patriarhalno usmerjeni. Tudi zrasli sta na tej ideologiji. V veliko oporo bi jima bila dogmatična teologija, katero imata striktno izoblikovani. Ampak tudi tu nastane problem: proti ženskemu duhovništvu ni svetopisemskih dokazov. Teologija jima ni v veliko pomoč.

VIRI IN LITERATURA

- A summit on women. *Time*. 8. julij 1992.
- Ambruž, Blanka. *Podoba Boga v feministični teologiji*. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2000.
- Anglican study says women bishop needed. *Christian Century*. 14. december 2004.
- Bagilhole, Barbara. Prospects for change? Structural, Cultural and Action Dimensions of the Careers of Pioneer Women Priests in the Church of England. *Gender, Work and Organization*. 10 (2003) 361–377.
- Chapman, Mark. *Anglicanism, a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Christianity: the complete guide*. London: Continuum, 2005.
- Church of England may allow women bishops despite threats of split. *Christiaan Century*. 12. avgust 2008.
- Cornell, Jean. Kairos Comes Too Soon: Are Women Priests in Retreat in the Church of England? *Feminist Theology*, 12 (2003), 43–51.
- Divided they stand. *Economist*. 21. november 1992.
- Encyclopedia of Christian theology* (2005). New York, London: Routledge, 2005.
- Francis, L. J., Robbins, M. in Astley, J. *Fragmented Faith? Exploring the Faultlines in the Church of England*. Carlisle: Paternoster, 2005. Navaja Carol Roberts idr., The Ordination of Women and the Church of England Today: Two Integrities, but One Pattern of Decline in Membership Statistics. *Journal of Anglican Studies* 4 (2006): 202.
- Furlan, Nadja. *Prispevek krščanskih ženskih teologij k enakopravnemu položaju ženske v družbi in Cerkvah*. Magistrsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2003.
- God willing. *Economist*. 7. november 1992.
- Hebblethwaite, Peter. Anglican women priests pose new wrinkles for dialogue. *National Catholic Reporter*. 25. marec 1994.
- Jones, Ian. Earnings behind the altar? Anglican expectations of the ordination of women as priest. *Dutch Review of Church History* 83 (2003): 462–476.
- Kasper, Walter. *Rimsko-katoliška razmišljanja o Anglikanski skupnosti. V edinosti*. Maribor: 2009.
- Katekizem katoliške Cerkve*. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca, 1993.
- Kongregacija za verski nauk. *Inter insigniores*. V: AAS 69 (1977), 98–116. Slov. prevod v: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani. *Okrožnica* 2 (1977).

- Neuner, Peter. Ekklesiologie – Die Lehre von der Kirche. V: Beinert Wolfgang. *Glaubenszugänge. Lehrbuch der Katholischen Dogmatik*. München, Wien, Zürich; Schöningh Paderborn, 1995.
- R. N. S. Foes of women priests want own jurisdiction. *Christian Century*. Chicago, 19. november 1997.
- Roberts, Carol idr. The Ordination of Women and the Church of England Today: Two Integrities, but One Pattern of Decline in Membership Statistics. *Journal of Anglican Studies* 4 (2006): 201–218.
- The Encircling Gloom. *National Review*. 4. april 1994.
- The Oxford Dictionary of the Christian Church*, 3. izd. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Vatican study helped anglican decision to ordain women. *National Catholic Reporter*. 1. april 1994.
- Voas, David. Ordained but Disdained: Women's Work in the Church of England, *Modern Believing* 48 (2007): 4–11.
- Women bishops in the Church of England?* London: Church House publishing, 2004.
- Woodward, Kenneth L. Pink Collars for Anglicans. *Newsweek*. 21. marec 1994.
- Woodward, Kenneth L. Putting Women at the Altar. *Newsweek*. 23. november 1992.
- Žakelj, Peter. *Med vami pa naj ne bo tako ...: ženska v Cerkvi in družbi*. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 1992.